

STLOUKAL, KAREL:
HISTORIE MÉHO ŽIVOTA.
SKUTEČNOST PONĚKUD ZBÁSNĚNÁ.
NAKLADATELSTVÍ VÁCLAV ŽÁK –
CASABLANCA, PRAHA 2012.

Lukáš F. Peluněk

Období po roce 1989 bylo relativně plodným na memoáry českých a moravských historiků. V řadě za vzpomínkově laděnými texty Josefa Macůrka,¹ Josefa Polišenského,² Jaroslava Mezníka,³ Jiřího Kejře⁴ či Vlastimila Kybala⁵ byly čtenářské obci nedávno zpřístupněny rovněž paměti Karla Stloukala (1887–1957), významného představitele československé historiografie první poloviny 20. století, nástupce Josefa Šusty (1874–1945) na profesorské stoličce obecných dějin na Univerzitě Karlově v Praze.

Stloukalovy paměti k vydání připravil jeho syn Milan Stloukal, respektovaný antropolog, emeritní ředitel Národního muzea v Praze. Kniha je uvedena statí o životě a díle Karla Stloukala od Jaroslava Čechury (s. 7–23), na níž pak navazuje vlastní text pamětí. Paměti jsou uzavřeny doslovem editora a výběrovým jmenným rejstříkem.

Čechurův biografický medailon, uvádějící čtenáře do Stloukalových spleťtých životních osudů, je očividně namířen k širšímu obecnstvu, jinými slovy je psán ve velmi populárním duchu. To mu samozřejmě neubírá na kvalitě, všechny zásadní mezníky Stloukalova života jsou zde zmíněny. Autor medailonu také vhodně upozorňuje na nedostatečnou pozornost, která byla doposud věnována Karlu Stloukalovi v rámci české, respektive československé historiografie (s. 15).

Stloukalovo memoárové dílo je bohužel nedokončeno, tvoří je několik kapitol, které uvozují zejména historikovo dětství a dobu studií. V úvodních kapitolách je čtenář seznámen se starým Zlínem posledního desetiletí 19. století, Stloukalovým rodným městem, dále s jeho studiem na gymnáziu

¹ MACŮREK, Josef: *Úvahy o mé vědecké činnosti a vědeckých pracích*. Brno 1998.

² POLIŠENSKÝ, Josef: *Historik v měnícím se světě*. Praha 2001.

³ MEZNÍK, Jaroslav: *Můj život za vlády komunistů (1948–1989)*. Brno 2005.

⁴ KEJŘ, Jiří: *Žil jsem ve středověku*. Praha 2012.

⁵ HRDLÍČKA, Jaroslav – LÁŠEK, Jan Blahoslav (eds.): *Paměti Vlastimila Kybala*. Díl I. Chomutov 2012.

v Kroměříži, poté na univerzitách v Praze a Vídni. Další stránky pojednávají o jaderském Terstu, kde absolvoval jednoroční vojenskou službu, a o následujících letech studia v Praze a zejména ve Vídni na prestižním Ústavu pro rakouský dějepis (Institut für Österreichische Geschichtsforschung). Ostatní kapitoly jsou bohužel jen zlomkovité a mezi některými obdobími jsou výrazné časové rozestupy.

Vlastní Stloukalovy paměti jsou uvedeny detailním představením autora rodiště. V této části textu Stloukal předkládá zevrubný místopis starého Zlína a odtajňuje veselé příhody z dětství, spojené s tímto městem. Zmiňuje se však také o svém rodinném původu. Na s. 38 např. vysvětluje, proč jeho rodiče nevstoupili ve svazek manželský – na tomto místě čtenáři doslova obnažuje své chmurné vzpomínky na dobu, kdy bylo na „nečisté zplození“ hleděno přezíravě. Blíže se rozepisuje rovněž o rodinné kovářské tradici (vyjma Stloukalova otce byli v mužské linii rodiny všichni kovářského řemesla), na s. 38–44 pak o svém otci, jeho lékařské činnosti a o matčině rodinném původu. Zde dovozuje, že jeho pradědem byl Klaudius Bretton (1822–1879), někdejší majitel zlínského panství (s. 45). Na s. 44 Stloukal odhaluje také poněkud méně známou skutečnost, že jeho bratrancem byl významný moravský etnograf a dialektolog František Bartoš (1937–1906). O svém bratranci, přestože jej od něj odděloval propastný věkový rozdíl, dále pojednává blíže. Zajímavými se jeví rovněž Stloukalovy vzpomínky na zlínského obuvnického průmyslníka Tomáše Baťu (1876–1932).

Následující kapitola představuje Stloukalova studijní léta na kroměřížském gymnáziu. V hanácké Kroměříži objevil tehdy jedenáctiletý Stloukal nový svět – z jeho úhlu pohledu poprvé poznal město (Zlín byl ještě v devadesátých letech 19. století nevýznamným provinčním městečkem). Na s. 76 poprvé zmiňuje archiváře a historika Josefa Malotu (1881–1922), jehož osudy se mnohdy protínaly i s životní cestou Stloukalovou ve Zlíně, Praze a Vídni. V Kroměříži byl Malota jeho spolužákem ze staršího ročníku, ve Vídni pak jeho konkurentem, o čemž blíže pojednává v následujících kapitolách. K objasnění svých zážitků z gymnazijních studií také poznamenává, že studenti kroměřížského gymnázia nebyli téměř vůbec seznámeni s dějinami města, přestože Kroměříž patřila k nejvýznamnějším kulturním centrům tehdejší Moravy (s. 82). Stloukal dále na příkladu sebe sama představuje zajímavé období v životě mnohých mladých lidí: „Gymnazijní výchova vyvolává právě u nejlepších žáků falešnou představu, že vrcholem lidského snažení je básnictví, že básníci jsou největší géniové lidstva. A přirozeným důsledkem této představy je, že se každý snaživý student chce stát básníkem“ (s. 93). Toto tvrzení zajímavě souzní např. s podobnou životní etapou jiného českého his-

torika, Josefa Vítězslava Šimáka (1874–1940).⁶ Stloukal také několik básní v této době skutečně publikoval, pod pseudonymem „St. Dřevnický“ (s. 94).

V další kapitole je pozornost čtenáře přenesena do Prahy, kde Stloukal strávil první část univerzitních studií mezi lety 1906 až 1908. V Praze tehdy poznal naprosto jiné prostředí než na Moravě. V textu se zmiňuje o prvních zkušenostech se studiem a zejména o prvních dojmech ze svých budoucích učitelů – na tomto místě také konstatuje, že se Josef Šusta stal jeho oblíbencem již po vyslechnutí první učitelovy přednášky. Praha však byla mladému Stloukalovi malá, studium jej dostatečně neuspokojovalo, a proto se rozhodl ke změně prostředí – na jaře 1908 jej krátce zastihujeme ve Vídni, brzy poté se mladý historik vydává do přístavního města Terstu na jednoroční vojenský výcvik. Vojenské prostředí jej krátce zaměstnávalo myšlenkami o změně povolání – přemýšlel totiž o studiu medicíny, následující svého otce. Osudová návštěva Benátek však opět obrátila jeho pozornost k historii (s. 140). Ve svém vyprávění o výcvikovém pobytu v Terstu se zmiňuje i o česko-německých vztazích mezi vojáky v dané době. Konstatuje, že národnostně vypjaté situace vyvolávali pouze sudetští Němci, s ostatními Němci pak nebyly vztahy zdaleka tak špatné (s. 135–136).

V následujícím oddíle knihy, pojednávajícím o Stloukalově návratu ke studiu v Praze, se dozvídáme zajímavé podrobnosti z hlediska historiografického. Na s. 144 Stloukal např. podrobně vysvětluje, proč jej „instinkt táhl k Šustovi“, na dalších stránkách se pak věnuje osobnostem Šusty, Pekaře a Golla z hlediska pedagogického působení. V dané souvislosti pak glosuje výrazný rozdíl mezi způsobem výuky Jaroslava Golla a jeho žáků: „Goll historiky vychovával, jeho žáci je jen učili“ (s. 145). Dále zaujme pisatelův názor, že „Krofta jako učitel se nejvíce přiblížil mistrovství Gollovu“ (s. 146). Takové tvrzení je velmi smělé, porovnáme-li délku pedagogické praxe Kroftovy s jinými Gollovými žáky, zejména se Šustou či Pekařem. Z textu se také dozvídáme o tom, jakým způsobem se Stloukal dostal ke svému významnému badatelskému tématu – k osobnosti pobělohorského českého zemského místodržitele Karla z Lichtenštejna (s. 145).

Věhlasný vídeňský Ústav pro rakouský dějepis je dějištěm následující kapitoly. Stloukal se při práci s prameny pro svou seminární práci přesvědčil o svých nedostatečných vědomostech z pomocných věd historických. Studium na proslulém vídeňském institutu jej proto mělo zdokonalit. Zde se opět setkáváme se Stloukalovým hodnocením jednotlivých učitelů institutu – zejména Oswalda Redlicha (1858–1944), Emila von Ottenthala (1855–1931),

⁶ KÁBOVÁ, Hana: *Josef Vítězslav Šimák. Jeho život a dílo se zřetelem k historické vlastivědě*. České Budějovice – Pelhřimov 2013, zejména s. 18, 24.

Alfonse Dopsche (1868–1953) či Maxe Dvořáka (1874–1921). Nutno konstatovat, že ve většině případů je toto hodnocení spíše negativní. Jednotlivé vídeňské historiky totiž mladý student hodnotil impulzivně a velmi kriticky, rovněž je patrné, že hledisko národnostní mělo své výrazné místo ve Stloukalově smýšlení v době studií.

Po úspěšném absolvování studia ve Vídni se Stloukal společně s archivářem Bedřichem Jenšovským (1889–1942) vydal na studijní cestu do Itálie, a zejména pak do Říma. Bohužel zde již chybí bližší souvislosti a zejména vysvětlení, jakým způsobem byl na cestu vyslán (až na s. 175 píše, že dostal úřední úkol, bližší údaje však neuvádí). Stloukal dále představuje Řím v podobě před první světovou válkou. Zde se nechal dokonale unést atmosférou, zejména pak architekturou evokující dávnou historii města. Nadšení dokonce načas ve Stloukalovi probudilo myšlenku habilitovat se ze starších dějin, což mu však brzy rozmluvil Jaroslav Goll (s. 184). Stloukalův obdiv k římskému baroku pak mnohdy přinášel i myšlenky komparace architektury Říma a českých zemí. Nekriticky a zároveň ahistoricky zde dokonce tvrdí následující: „Ráz dnešního Říma zůstává v podstatě barokní, jako duše Prahy, jenže v Římě je v souhlase s prostředím, v Praze v rozporu s duší národa“ (s. 185). Vcelku humornou se pak jeví Stloukalova vzpomínka na návštěvu Josefa Pekaře v Římě v roce 1927. Na nabídku provedení po Foru a Palatinu odpovídal údajně Pekař takto: „Mne to nezajímá. Co bych tam viděl, když se mi o římské historii pletou celá staletí“ (s. 185). Do textu tedy autor vkládá i některé vzpomínky z pozdějších období, nepopisuje pouze svůj italský pobyt z let 1913–1914. Taktéž zde např. kriticky hodnotí stavební činnost italských fašistů, která dle Stloukalova názoru zničila mnohé z barokních památek Říma (s. 185).

V kapitole poeticky nazvané *Válka čili pád (sražení do propasti)* nacházíme Stloukalovy deníkové záznamy z období první světové války. Válečné období historik prožil nejdříve na frontě srbské a italské, později jako učitel kadetních škol ve štyrském Strassu a v Brně. Textem se prolínají filosofické myšlenky o víře, smyslu lidského života a válce, o tom, že „válka učí člověka vážit si života“. Uvažující nad nedisciplinovaností rakousko-uherské armády si Stloukal ve svých zápiscích několikrát opakuje strohou otázku: „Nač tedy vedeme válku?“ V textu nalézáme také myšlenky o smyslu dějin. Na s. 195 např. nacházíme cenné poznámky o kulturních dějích ve Stloukalově pojetí.

Po skončení prvního světového konfliktu Stloukal pracoval krátce v Českém zemském archivu, brzy se však rozhodl opustit archivní službu a vstoupil do služeb nově vzniklého ministerstva zahraničních věcí, kde dokázal

využít svých jazykových dovedností. Zde pak připravoval společně s pracovním kolektivem *Přehledy tisku*. Stálý návštěvník Ministerstva zahraničních věcí, významný arabista a orientalista Alois Musil (1868–1944) rozpoznal ve Stloukalovi vědeckého ducha a doporučil mu habilitovat se (s. 274). Nedlouho poté se mladý historik skutečně vrátil k životnímu poslání – stal se archivářem Národního muzea v Praze, roku 1925 se habilitoval a od roku 1935 se stal mimořádným profesorem Karlovy univerzity v Praze. V kapitole nalézáme i další zajímavosti z vědeckého života meziválečného Československa. Na s. 283 např. autor popisuje počátky Vydavatelského/Edičního/Historického ústavu,⁷ původně sídlícího v muzejním archivu Národního muzea, a jednotlivé aktéry, např. Václava Hrubého (1885–1933), Bedřicha Mendla (1892–1940) či Blaženu Rynešovou (1900–1944). V závěru kapitoly se pak Stloukal zmiňuje i o svém meziválečném působení v rámci československých zednářů (s. 289).

Následující období života jsou zaznamenána jen fragmentárně. Stloukal pokračoval ve své práci na univerzitě, počátek druhé světové války však opět zamíchal kostkami jeho osudu. V září 1939 byl zatčen a vyslýchán gestapem a krátce byl internován v koncentračním táboře v Dachau. Jen díky vlivu svého učitele Josefa Šusty byl propuštěn na svobodu. Během války pak pracoval na svém životním díle o dějinách města Zlína, po skončení světového konfliktu se vrátil na Karlovu univerzitu již jako řádný profesor všeobecných dějin. Bohužel jen krátce – Únor 1948 zamezil Stloukalově přednáškové činnosti a brzy poté byl nucen odejít do penze. V listopadu 1957 Karel Stloukal zemřel. Jeho osudy jsou nepochybně velmi spleťtí a zajímavé. Doufejme však, že mnohá bílá místa ve Stloukalově životopise na pravou míru uvádí čerstvě vydaná monografie z pera jihočeského historika Bohumila Jirouška.⁸ Stloukalovy paměti svým způsobem připomínají svou torzovitostí autorovo životní dílo – *Dějiny města Zlína*, na nichž pracoval po více než dvacet let svého života a které rovněž zůstaly pouze v rukopise. Přestože Stloukalovy životní osudy nejsou v jeho memoárovém díle celistvě dotazeny dále než do období dvacátých let minulého století, nejedná se o tenkou knihu. Naopak lze hovořit o faktograficky velmi hodnotném textu.

K redakční a ediční práci na knize lze uvést jen několik drobných připomínek. Plánek Zlína, o němž Stloukal píše na s. 33, není v knize publikován a čtenář ani netuší, proč zde není uveden. Dalším problémem pamětí jako celku je, že mnohé události nejsou autorem datovány. Domnívám se proto,

⁷ Dříve i nyní Nakladatelství odborné literatury, v dnešní době je součástí Historického ústavu Akademie věd ČR v Praze.

⁸ JIROUŠEK, Bohumil: *Karel Stloukal. Profesor obecných dějin*. České Budějovice 2014.

že přípravě pamětí mohla být věnována větší péče, text mohl být vybaven rozsáhlejším poznámkovým aparátem s vysvětlivkami. Také některé archaické či nářeční výrazy nemusí být čtenáři známé a pochopitelné. Neznalý zlínského místopisu může přehlédnout i chyby v přepisu některých pomístních názvů, např. potok Januštice je uveden jako „Jaruštice“ (s. 31, přitom na s. 58 je název ve správném tvaru). V textu mohlo být upozorněno také na některé zjevné faktografické chyby, namátkou uvedme alespoň „přiklonění Itálie k Trojspolku“ (s. 202).

Pokud bychom měli shrnout význam Stloukalových pamětí, lze konstatovat, že se z textu dozvídáme dostatečné množství informací o vývoji smýšlení Karla Stloukala, zejména během jeho studijních let. Na mnoha místech jsou vzpomínky velmi subjektivní, z čehož však můžeme věrně usuzovat mnohé o Stloukalově osobnosti. Detailně také autor pamětí popisuje své univerzitní učitele – např. Jaroslava Golla, Gustava Friedricha, Josefa Pekaře a zejména pak Josefa Šustu, k němuž měl za studií i později v profesionálním životě vždy nejbližší. Paměti Karla Stloukala, ač nedokončené, zůstávají významným příspěvkem vědě historické, zejména pak díky cenným údajům o osobnostech dějepisectví českých zemí první poloviny 20. století.

Lukáš F. Peluněk
Krapkova 279/5
779 00 Olomouc
Česká republika
e-mail: Lukas.F.Pelunek@email.cz